

tijden gewrocht heeft, om de wereld te redden, en Zijn volk te zaligen, doch... wat vormt Pinksteren een wonder slot! Het gaat lijnrecht in tegen de wijze, waarop wij onze feesten besluiten, want indien aan ons de beëindiging van dien machtigen heilscyclus geweest was, zouden wij de hemelen gescheurd en de aarde geschokt hebben, en was de Geest neergedaald in blinkende majesteit, en onder geweldige teekenen, die de tempelstad op haar fundamenten hadden doen sidderen.

Doch zóó komt de Trooster niet.

Zoo maakt God geen slot aan den heilkring. Het einde is niet een openbaring van ontzaglijke heerlijkheid, en... als ge van den Pinksterdag tot den Kerstmis terugblijkt, ziet ge zelfs in de uitwendige openbaring een afdalende lijn. De uitwendige glorie wordt al flauwer en zwakker. Als Jezus geboren wordt, openen zich de hemelen, en vervult 's Heeren heerlijkheid de velden van Efrata, en hoort ge den reizang der engelen, en ziet ge het sterreteken aan den hemel, en alles boeit oor 'en oog. Maar op het Paascheft wordt het al minder. Dan hoort ge geen engelenlied. Dan zoekt ge tevergeefs naar het Koningsteeken aan het uitspanen. Dan dalen niet duizenden engelen, doch slechts twee troonengelen op aarde, doch... dan bliksemt nog de ene engel neer. Dan schokt nog de bodem. Dan klinkt nog het engelenwoord. Dan is er nog heerlijkheid. Maar... bij Jezus' hemelvaart daalt de lijn nog dieper. Het is op den Olijfborg zoo stil. De Heiland moge opstijgen onder schel hanzingeklank, maar die hanzinnen schallen op aarde niet, en zoo spoedig neemt de wolke hem weg. Doch ook op den Olijfborg verschijnen nog hemelboden, die prediken, wat er geschied is, en dat de triumpheerende Koning eens zal weerkomen.

Maar nu op den dag van het Pinksterfeest.

Dan is alles even sober en gespeend aan uitwendige glorie.

Dan ziet Jeruzalem geen open hemelen; dan komen er geen engelen op aarde; dan klinkt geen hemelstem; dan heeft zelfs de bodem niet; dan blijft het uitwendig, zooals het was, en het eenige wat gehoord wordt, is een kort, vreemd geluid, dat giert als de stormwind, en het eenige, wat men ziet zijn simpele lichtschijnen, die boven de hoofden der discipelen flikkeren. Meer gebeurt er niet. Nu ja, wel verhaast de menigte zich, en wel vraagt de schare: wat wil toch dit zijn? doch zij verwondert zich niet over hemelsche majesteit, maar over wat menschen, en met name die Galileërs spreken en doen...

Waarom draagt het Pinksterfeest dit karakter?

Waarom is Pinksteren vreemd aan allen uitwendigen glans?

Omdat God in die soberheid wil prediken, dat het feit van de uitstorting des Geestes een feit is van de grootste intimiteit. Omdat de vervulling met den Geest niet iets is, dat buiten ons geschiedt, gelijk de geboorte en de opstanding van onzen Heiland, maar in het innerlijke van ons wezen plaats vindt. Omdat de Geest in het verborgene des harten Zijn werk verricht, en wat Christus buiten ons verworven heeft, in ons toepast, en tot ontplooiing brengt.

Hij is in onze harten uitgestort.

Zij werden vervuld met den Geest.

Hij blijft niet buiten de gemeente, en Zijn terrein ligt niet aan de buitenzijde, maar de plaats van Zijn rust is in de harten, en Zijn woning is dat intieme van den mensch, dat achter den lichaamswand wegschuilt, en voor ons oog verborgen is. Dat betekent niet, dat Hij niet in heel het leven werkt. Hij strijdt ook op het publieke levensveld. Hij grijpt heel de wereld aan. Zijn kracht gaat uit naar alle zijden. Hij vernieuwt het gelaat des aardrijks, maar toch is het heilighdom, waarin Hij woont, de verborgenheid van de menschenziel, en het innerlijke van ons geestesleven.

Daar werkt Hij wederbarend en bekeerend.

Daar vervult Hij alles met Zijn genade.

Daar stort Hij Zijn gaven uit, en vandaar uit vloeien de stroomen des Geestes naar alle zijden. Uit het hart zijn de uitgangen des levens, niet het minst van het leven van den heiligen Geest.

Is die Geest in uw hart uitgestort?

Dat is voor u de Pinkstervraag.

Zeker, het komt ook aan op levensopenbaring, want waarachtig leven blijft niet verborgen, maar dat is het eerste en het diepste niet. Uw levensopenbaring is alleen mogelijk, indien uw ziel gegrepen en vervuld is. Gij kunt dan alleen strijden en werken, indien in uw hart de Geest komt. Het gaat ten slotte om de ziel. Het gaat ten diepste om de innerlijke vervulling. Zonder haar is alle werk uitwendig verloop, en holle fanfare, doch dan is uw strijd beziel en uw actie waarachtig, wanneer gy ook spreken kunt van de liefde des Geestes, die in uw hart is uitgestort.

Dan viert ge waarlijk Pinksteren.

Dan sluit ge de rol der heilfeesten met ware vreugde.

Dan beantwoordt uw einde aan het slot, dat God maakt.

K. D.

KERKELIJK LEVEN.

De Orde der Liturgie.

I.

„De Orde der Liturgie“.

Zoo leest men boven het eerste hoofdstuk van het tweede deel van het „Liturgie“-rapport.

Vóór ik ter bespreking daarvan overga, zij mij een opmerking vergund.

Of liever een wensch.

Mocht bij de behandeling van de liturgie in onze bladen en in onze pers steeds het levensbeeld van Calvijn voor onzen geest staan!

Niet om in alles den grooten Hervormer na te volgen.

Want dat wilde hij zelf allerminst.

Maar om aan de liturgie de juiste waarde toe te kennen.

Er moet liturgische orde zijn. Dat was de eene gedachte van Calvijn in dit opzicht. In de samenkomst der gemeente moet eenheid gevonden worden. Elk element der openbare Godsverering moet daarin tot haar recht komen en een vaste plaats hebben. Welke die elementen zijn moet worden afgeleid uit de Schrift.

Hoe de liturgische orde wordt vastgesteld, is geen eerste-rangs, maar een tweede-rangskwestie. Ziet daar het tweede motief van Calvijn. De bediening des Woords moet nummer één blijven en voor de zuiverheid daarvan moet gewaakt met alle inspanning. De liturgie is daaraan ondergeschikt.

Vandaar dat Calvijn zich in de liturgie zoo gemakkelijk kon aanpassen bij de toestanden, welke hij vond.

Meermalen was hij genoopt zich over de liturgie te bezinnen.

Doch steeds legde hij daarbij de grootste soepelheid aan den dag.

Toen hij in Genève werkzaam was, behield hij in zijn eerste periode de liturgie van Farel.

In Straatsburg legde hij aan zijn liturgie de aldaar bestaande ten grondslag, bracht daarin veranderingen aan, maar geen al te ingrijpende.

Te Genève teruggekeerd deed hij winst met wat hij te Straatsburg ontvond en ontworpen had.

Maar hij koesterde op dit gebied menigen wensch, dien hij nooit in vervulling zag gaan. Hoewel hij anders voor doortastende maatregelen niet bang was, wilde hij die hier niet toepassen. Hierin was hij schier de toegankelijkheid zelf.

Breken er op andere plaatsen twisten uit of ontstond er onenigheid over de liturgie, Calvijn maande steeds tot kalmte en tot een zich schikken naar de omstandigheden.

Welnu, als onze kerken een deel van Calvijn's geest in deze bezitten bij de behandeling van het rapport, dan zal deze zaak voorzeker tot een verheldend einde worden gebracht.

Dan zal deze kwestie niet worden opgeblazen, alsof het wel of wee van ons kerkelijk Jeruzalem ervan afhangt.

Dan zullen er geen broeders met warme hoofden roepen: ik ben tegen elke verandering. „Gij zult het oude eten.“

Want Calvijn was ook niet tegen verandering, al stond de liturgie op zijn agendium niet bovenaan.

Dan zal men er zeker Deputaten, echte geestes-kinderen van Calvijn als ze zijn, er niet van verdenken onze kerken uit het Gereformeerde spoor te willen rangereen.

Dan zullen we in een heel rustige sfeer kunnen overwegen of het Deputaten-voorstel ongewijzigd kan worden geaccepteerd, dan wel of het moet worden gemendeerd.

En valt het eind-besluit niet precies naar ons inzicht uit, dan zullen we er ons gemakkelijk bij kunnen neerleggen.

Immers, de kern van ons geestelijk leven is bij deze voorstellen niet betrokken.

Het is wenschelijk, dat er op liturgisch gebied meer orde komt.

Vele kerken hebben reeds op eigen gelegenheid veranderingen ingevoerd.

Dat heeft de eenheid nog meer verbroken dan ze reeds was.

In elk geval kwam daarin ook uit, dat de begeerte naar meerdere of betere liturgie op onderscheiden plaatsen leeft.

Daarom is het goed, zich over de liturgische aangelegenheden eens opzettelijk te beraden.

In geen eeuwen heeft hierin een officiële herziening plaats gehad.

Men zal dus onze kerken niet kunnen verwijten aan veranderingszucht te lijden.

Schreef ik echter in dit blad eens over „Reformatische Wenschen“ en maakte ik toen onderscheid tusschen centrum- en omtrek-wenschen, de liturgische verbeteringen behooren niet tot de eerste, maar tot de laatste.

Men verlieze dit niet uit het oog.

Al ondergaat straks de liturgie menige gewenschte verandering, men meene niet, dat wij daarmee een heelen sprong vooruit hebben gedaan op den reformatischen weg.

Het voornaamste wacht ons nog.

Laten we daarom onze krachten niet opteren aan wat betrekkelijk bijzaak moet genoemd. Men bezie deze kwestie in de ware proportien. Dat waarborgt kalme en koele bezinning. En eventueel een gematigde kritiek.

Verdere opmerkingen bewaar ik voor later.

Eerst wil ik een zoo volledig mogelijke inlichting geven aangaande het voorstel van Deputaten.

Misschien kan dat het best geschieden door met elkander te vergelijken den tegenwoordigen gang in onzen eeredienst en de orde, welke Deputaten zich hebben gedacht.

Zij ontwierpen een afzonderlijke orde voor den morgen- en voor den avonddienst.

Eerst dan over den morgendienst.

Thans wordt de morgendienst gewoonlijk geopend door den „voorlezer“, die een psalm opgeeft en terwijl de gemeente zingt komen predikant en kerkeraadsleden binnen. Na het gezang spreekt de dienaar het votum uit en legt de gemeente den zegen op.

Deze orde nu wordt in het voorstel van Deputaten omgekeerd. Dadelijk neemt de predikant het woord voor votum en zegen en daarna wordt er pas gezongen.

Ook de woorden van votum en aanvangszegen worden in het rapport opgenomen.

Zij luiden:

1. Votum: Onze hulpe is in den naam des HEEREN, die hemel en aarde gemaakt heeft. Amen.

2. Grootzegen: Genade zij u en vrede van God onzen Vader en den Heere Jezus Christus, Amen.

of:

Genade zij u en vrede van Hem, Die is, en Die was, en Die komen zal; en van de zeven Geesten die voor Zijn troon zijn; en van Jezus Christus, Die de getrouwe getuige is, de eerstgeborene uit de doden, en de Overste der Koningen der aarde. Amen.

Wordt thans door velen — zoo niet door de meesten — geen „Amen“ achter het votum uitgesproken, hier wordt het „Amen“ voorgeschreven.

Wordt op beden, afgezien van verschillende variaties, die vroeger veel in gebruik, maar nu veelal in onbruik zijn geraakt, door tal van predikanten achter den Paulinischen zegen: „Genade zij u en vrede van God onzen Vader en den Heere Jezus Christus“, nog gevoegd: „door (of: door de werking van) den Heiligen Geest“, door Deputaten wordt voorgesteld, die toevoeging officieel uit te sluiten.

Zij geven als reden op: „Het is gewenscht voor dezen zegen te kiezen de taal der H. Schrift.“

Wij men in den zegen de Drieëenheid Gods uitdrukkelijk vermelden, dan kan men zich van den Johanneischen zegen uit Openbaring 1 bedienen.

Deputaten wenschen hier geen bindende bepaling. „Deputaten stellen voor, de keuze tusschen die twee aan den dienstdoenden liturg over te laten.“

Dus niet aan den kerkeraad.

Maar aan den predikant.

Dit over wat het rapport heet: „De aanvangsliturgie“.

Daarop volgt in het rapport: „De dienst der gebeden“.

Komt bij de tegenwoordige regeling na de opening van den dienst onmiddellijk het lezen van de wet en van een Schriftgedeelte. Deputaten scheiden deze beide, stellen het lezen van de wet thans aan de orde, maar verschuiven de Schriftlezing naar een ander deel van den eeredienst.

Het zingen van „Och, of wij uw geboon volbrachten“ of een ander vers, dat op de weisafkondiging betrekking heeft, en in enkele kerken is ingevoerd, acht het rapport blijkbaar niet gewenscht.

Ook het voorlezen van de Wet door den predikant, gelijk in een enkele kerk plaats heeft, draagt de goedkeuring van Deputaten niet weg.

Zij verantwoorden zich: „Het is uit liturgisch oogpunt niet goed te keuren, dat alle acten in den eeredienst behalve gezang en collecte, verricht worden door den dienaar des Woords. De dienaar des Woords heeft de leiding van de vergadering, maar dit wil niet zeggen, dat hij alleen het woord voeren moet en alle anderen moeten zwijgen en luisteren... Een van de liturgische beginselen is het beginsel van gemeenschappelijkheid en uit kracht van dit beginsel treedt de gemeente werkzaam op o.a. in haar lied, en is de voorlezing van de Wet des Heeren en het uitspreken van de Geloofsbelijdenis door een ander dan den dienaar des Woords te handhaven.“

Dit komt dus hierop neer, dat de „voorlezer“ geen psalm meer opgeeft en ook geen Schriftgedeelte meer voorleest, maar dat de Wet des Heeren en de Geloofsbelijdenis hem worden gelaten.

Doch nu komt er een element in den eeredienst, dat wij nog niet kenden, n.l. de Belijdenis van zonden en de Absolutie of Verklonding van vergeving der zonden. Tusschen beide handelingen zingt de gemeente het zesde vers van het Berijnde Gebed des Heeren, ten bewijze, dat zij de zondenbelijdenis voor haar rekening neemt.

Voor één en ander worden in het rapport de woorden vastgesteld.

In den
Maar de
Hier vo
den eere

Be
Weerk
barmh
Uwe
zond
heid
en on
leven
treden
weken
laden
wij h
toon
doen
dat G
Wilt
God e
om be
Christ
Heilige
van g
recht
gedood
opsta
heilig
kunne
Heere
De

Ve
W
De
W
He
He

Ver
zond
berouw
vlucht
Christ
in der
Heilige

Hierbij
noemt: he
Vroeger
ons kerk
Christenhe
Ook nu
en dringen
Doch D
Volgens
het gehed
geschikte
preek.

Zij bere
stemming
meeste G
der nog a
nog maar
beter haan
neer zij m
berd. Eint
den diena
voor te g
Christenhe

Een vo
Deputaten

Zij wille
gie duidel
Na het
collecte o
voor de a
voor de b
nog voor
deze inza
tuud de

Na deze

Zie
Want
Christi
daar l
zoudt

Deel
gedenk
Hij ge
te ont

Deze co
het zinge
geispel
Toch m
schikt“, z
tal broed
collecte b
verwerkel
tische m
houden o
tot den d
toch zóó
loopt.”

Als dan
zij, die e
by de ker
gen de e
kerk zelf
gaven op
En wat
dienaar v

niet opteren
noemd.
e proportie
ning.

oor later.
gelijke inlich-
n Deputaten
den door met
ordigen gang
eputaten zich

de voor den

nijk geopend
y opgeeft en
ikant en ker-
spreekt de
emeente den

van Depu-
rediktant het
na wordt er

unvingszogen

den naam des
t heeft. Amen.
en vrede van
Christus. Amen.

m Die is, en
van de zeven
en van Jezus
is, de eerste
ste der Konin-

niet door de
t votum uit-
orgeschreven.
schillende va-
an nu veelal
predikanten
ade zij u en
Heere Jezus
door de wer-
Deputaten
ficiel uit te

wenscht voor
H. Schrift".
heid Gods
en zich van
g l bedienen.
nde bepaling,
tusschen die
ver te laten".

De aanvangs-

ienst der ge-

na de ope-
et lezen van
putaten schei-
de wet thans
Schriftlezing
ienst.
oon volbrach-
tsafkondiging
is ingevoerd.
acht.

oor den pre-
heeft, draagt
weg.

uit liturgisch
lle acten in
lecte, verricht
rds. De die-
t de vergale-
zij alleen het
oeten zwijgen
sche beginse-
pelijkheid en
meente werk-
oorlezing van
n van de Ge-
a dienaar des

„voorlezer“
chriftgedeelte
Heeren en
ten.

en eeredienst-
denis van
kondiging
sschen beide
esde vers
leeren. ten
or haar reke-

t rapport de

In den breedte wordt dit alles gemotiveerd.

Maar daar spreek ik later over.

Hier volgt, hoe Deputaten zich dit gedeelte van den eeredienst denken:

Belijdenis van zonden. De dienaar des Woords spreekt: Hemelsche Vader, eeuwige en barmhartige God, wij erkennen en belijden voor Uwe Goddelijke Majesteit, dat wij arme ellendige zondaren zijn, ontrangen en geboren in alle boosheid en verdorvenheid, geneigd tot alle kwaad, en onnut tot eenig goed, en dat wij met ons zondig leven zonder ophouden Uwe heilige geboden overtreden, waardoor wij Uwen toorn tegen ons verwekken, en naar Uw rechtvaardig oordeel op ons laden de eeuwige verdoemenis. Maar, o Heere, wij hebben berouw en leedwezen, dat wij U vertoorn hebben; wij beschuldigen ons zelven en doen aanklacht van onze misdaden, begeerende dat Gij genadiglijk onze ellendigheid wilt aanzien. Wilt U over ons ontfermen, o allerovertierendste God en Vader, en ons vergeven alle onze zonden, om het heilig liden van Uwen lieven Zoon Jezus Christus. Wil ons ook verleenen de genade Uwa Heiligen Geestes, die ons leere onze ongerechtigheid van ganser harte te erkennen, en onszelf recht te mishagen, opdat de zonde in ons moge gedood worden, en wij in een nieuw leven weder opstaan, in hetwelk wij waarachtige vruchten der heiligheid en gerechtigheid voortbrengen, die U kunnen aangenamen zijn door Jezus Christus, onzen Heere, Amen.

De gemeente zingt:

Vergeef ons onze schulden, Heere;
Wij schonden al te snood Uw eer;
De boosheid kleefte ons altijd aan.
Wie onzer zou voor U bestaan.
Had Jezus niet voor ons geleefd?
Wij schelden kwijt, die ons misdaden.

Verkondiging van vergeving der zonden. De dienaar spreekt: Allen, die oprecht berouw hebben over hunne zonden en hunne toevlucht nemen tot den eenigen Zaligmaker Jezus Christus, verkondig ik de vergeving der zonden in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, Amen.

Hierbij sluit zich dan aan, wat de gemeentemond noemt: het „groot“ gebed.

Vroeger kwam het achteraan. Men leze slechts in ons kerkboek „het gebed voor allen nood der Christenheid“.

Ook nu nog nemen sommigen het er voor op en dringen op wederinvoering aan.

Doch Deputaten gaan daarin niet mee.

Volgens hen kunnen de bijzondere voorbeden en het gebed voor allen nood der Christenheid het geschiktst een plaats vinden in het gebed vóór de preek.

Zij beredeneeren dit aldus: „Dit is in overeenstemming met de tegenwoordige praktijk in de meeste Gereformeerde Kerken. Daarvoor kan verder nog aangevoerd worden, dat de gemeente, die nog maar pas is samengekomen, bij een langer gebed beter haar aandacht kan concentreren, dan wanneer zij met inspanning naar de preek heeft geluisterd. Eindelijk is het ook zeer vermoedend voor den dienaar des Woords, terstond na de preek voor te gaan in een gebed, waarin de nood der Christenheid een plaats heeft“.

Een volgend deel van den eeredienst betitelen Deputaten als „Dienst der barmhartigheid“.

Zij willen dit als zelfstandig element in de liturgie duidelijk doen uitkomen.

Na het „groot“ gebed kondigt de predikant de collecte of collectie(n) af. Daarbij gaat voorop die voor de armen of zooals het in het rapport heet: voor de behoeftige broeders en zusters. Wordt er nog voor den kerkedienst gecollecteerd, dan komt deze inzameling aan de beurt. En dan volgt eventueel de collecte voor bijzondere doeleinden.

Na deze afkondiging spreekt de dienaar:

Zie toe, dat gij in deze gave overvloedig zijt. Want gij weet de genade onzes Heeren Jezus Christus, dat Hij om uwentwil is arm geworden, daar Hij rijk was, opdat gij door Zijne armoede zoudt rijk worden.

of:

Deelt mede tot de behoeften der heiligen en gedenk aan de woorden des Heeren Jezus, dat Hij gezegd heeft: Het is zaliger te geven dan te ontvangen.

Deze collecten worden echter niet gehouden onder het zingen der gemeente, maar onder zacht orgelspel.

Toch maken Deputaten hier een voorbehoud. „Beschikt“, zeggen zij, „men over een voldoende aantal broeders, die de gaven inzamelen, dan is de collecte binnen vijf minuten afgelopen. Mocht de verwerkelijking van dezen voorslag stuiten op praktische moeilijkheden, dan worde de collecte gehouden onder het gezang, dat den overgang vormt tot den dienst des Woords, maar richt men het toch zóó in, dat de collecte onder het zingen afloopt“.

Als dan het collecteeren geëindigd is, verdwijnen zij, die collecteerden, niet in een of ander lokaal bij de kerk om het geld er te deponeren, zij hangen de collectezakken ook niet gevuld op in de kerk zelf, maar zij „leggen daarna de verzamelde gaven op een tafel, die vóór den kansel geplaatst is“.

En wanneer dit alles dan geschied is, gaat de dienaar voor in het dankgebed:

Wij danken U, o onze God, en loven den naam Uwer heerlijkheid, want van U hebben wij de macht verkregen, om U dit vrijwillig te geven. Want het is alles van U, en wij geven het U uit Uwe hand, Amen.

Alsnu zijn wij genaderd tot den „Dienst des Woords“.

Deze vangt aan met gezang.

Dan is de voorlezing van een gedeelte der II Schrift aan de orde.

Dan de voorlezing van den tekst.

En onmiddellijk daarop: de preek.

Daaromtrent ontwierpen Deputaten alleen de bepaling, dat ze ten hoogste eenmaal door gezang onderbroken mag worden.

En wel met de bedoeling „om de aandacht zoo weinig mogelijk af te leiden en de preek als een eenheid tot het bewustzijn van de hoorders te brengen“.

Het zingen mag niet meer ter „verpoozing“ dienen. Ook niet een vaste plaats in de preek bekomen.

Nee, „wanneer de preek op een hoogtepunt is gekomen, kan aan de gemeente gelegenheid geboden worden, in haar lied uiting te geven aan wat haar hart vervult“.

Zoo nadert dan de dienst zijn einde.

De „slot-liturgie“ verschilt niet zooveel van de thans gangbare.

Deputaten stellen na de preek de Dankzegging.

Zij merken hierbij nog op: „Uit psychologisch oogpunt, zoowel met betrekking tot de gemeente als met betrekking tot den dienaar des Woords zou het goed wezen het nagebed kort te doen zijn“.

Daarna de slotzang.

En eindelijk de slotzegen.

Staat hiervoor in de liturgie slechts de Aaronsche zegen (Num. 6:24-26) aangegeven, doch heeft ook de zegen uit 2 Cor. 13:13 reeds zeker burgerrecht verkregen. Deputaten meenen, dat het het best zou zijn beide te handhaven.

Dus:

De dienaar spreekt:

Verheft uwe harten tot God en ontvangt den zegen des Heeren:

De HEERE zegene u en behoeft u;

De HEERE doe Zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig;

De HEERE verheffe Zijn aangezicht over u en geve u vrede. Amen.

Of:

De genade des Heeren Jezus Christus en de liefde Gods en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met u allen. Amen.

Naar het ontwerp van Deputaten verschilt de liturgie voor den namiddagdienst niet zooveel van die voor den morgendienst.

De „aanvangsliturgie“ is in beide gevallen dezelfde.

De „dienst der barmhartigheid“ ook.

Bij den „dienst des Woords“ is de voorlezing van den tekst natuurlijk vervangen door die van de Zondagsafdeeling van den Catechismus.

In de „slot-liturgie“ wordt voor de dankzegging de voorkeur gegeven aan het „Onze Vader“.

Van meer beteekenis zijn de veranderingen in den „dienst der gebeden“.

De belijdenis van zonden en absolutie worden hier niet herhaald.

In plaats van de Wetslezing komt hier de Belijdenis des geloofs.

Maar Deputaten geven hier de keuze om of de gemeente de apostolische geloofsbelijdenis onbepaald te laten zingen of deze belijdenis te laten lezen, waarna dan de gemeente zingt:

O Vader, dat Uw liefde ons blijk;
O Zoon, maak ons Uw beeld gelijk;
O Geest, zend Uwen troost ons meer;
Drieëinig God, U zij al d'eer.

— **Nieuwe rubriek?**

Een lezer komt met den voorslag een nieuwe rubriek voor „berijmingen“ te openen.

Er is, zoo schrijft hij, blijkbaar veel animo. Uit al het „groen en rijk“, wat er dan komt, kan misschien iets groeien voor ons kerkgezag.

Ongetwijfeld hebben we over animo niet te klagen.

Toch moeten we onzen lezer teleurstellen.

Ons blad geeft reeds zóóveel leesstof, dat aan uitbreiding voorloopig niet moet worden gedacht.

En om van de bestaande ruimte een rubriek voor „berijmingen“ af te nemen, is ook niet wenschelijk. In den regel hebben we nu reeds te veel copie. Sommige stukken moeten al weken wachten.

Hoe gaarne we inzenders ter wille zijn, we kunnen de sluisen, die we voor „berijmingen“ hebben dichtgedraaid niet weer openzetten.

Dagelijks ontvangen we nog proeven.

We nemen er met belangstelling kennis van.

Maar we kunnen ze niet meer opnemen.

Later doen we misschien nog walems een beroep op onze lezers.

— **Moderne liefdadigheid.**

Uit een verslag:

De dubbeltes rolden flink in de stands; de offervaardigheid vierde alom hoogtij.

Tot laat in den nacht is er gefeest, gedanst en voor het goede doel gearbeid.

Dat zijn de barmhartigheden van den modernen mensch!

— **Vraagrecht.**

Een poos geleden gaven we in ons blad een artikel over karakteristiek van de Gereformeerde Gemeenten.

Ds Kersten schreef daarover in „De Saambinder“ in waardeerende zin, maar vielde zich gegrield door de zinsnede: „Hier komt het anti-nomianisme om den hoek gluren, dat in die kringen zoo welig tiert“. Hij verzocht ons om die beschuldiging terug te nemen.

Gaarne hadden we hierop gereageerd, ware het niet, dat Ds K. bij diezelfde gelegenheid enkele vragen stelde, welke ons den pas daartoe afsneden.

We meenden om golven niet op te jagen, beter te doen met het zwijgen te bewaren.

Maar nu ons nog altijd datzelfde nummer van „De Saambinder“ wordt toegezonden, valt hieruit af te leiden, dat men de oorzaak van ons zwijgen niet raadt.

We willen er dan met enkele woorden rekenschap van geven.

Op de vraag of het zoo prchtig staat in de Gereformeerde Kerken, deed Ds Kersten er nog drie volgen. In de eerste gaf hij blijk niet geheel op de hoogte van den tegenwoordigen toestand te zijn. In de tweede zinspeelde hij op een geval, dat nog in onderzoek was en het ware kiescher geweest hiervan niet geen woord te reppen. De derde vraag deed echter voor ons de deur dicht. Zij gaf me — ik wil eerlijk zijn, hoewel ik door deze bekenenis niet bedoel te verbitteren — een gevoel van onpasselijkheid.

Wil men weten, wat Ds Kersten dan schreef? Hier hebben onze lezers het:

Dezer dagen schreef Prof. Visser: „Ook in ons volk is er een stroom van vuile ziekten, die met vrees vervult, zoodat zelfs de gang tot den heiligen disch des Verbonds, waaraan Gods kinderen moerzitten mogen en Gods kinderen alleen, een plaats der besmetting genoemd wordt.“

Durft Prof. Hepp bevelen, dat dit niet waar is van de Ger. Kerken? In de Ger. Gemeenten is mij zulks onbekend, ook weerhoudt de scherpere voorbereiding er veel. Ik smaal niet. Met droefheid vervulde mij zooveel, dat ik uit betrouwbare bron hoorde. Ik zal er van zwijgen. De Christelijke actie luidt onder deze gruwelen.

Thans zal men het verstaan, waarom we niet antwoorden.

De vraag wekte al te veel weerzin bij ons op. Waarschijnlijk is met Prof. Visser Prof. H. Visser van Utrecht bedoeld.

Waar hij het bovenstaande geschreven heeft, weet ik niet.

Maar ik kan niet gelooven, dat hij het bovenstaande schreef met het oog op onze Gereformeerde Kerken.

Het kan toch Ds Kersten niet onbekend zijn, dat Prof. Visscher behoort tot de Ned. Herv. Kerk en dat er geen Prof. Visser is, die lid is eener Gereformeerde Kerk?

Gaarne ontvingen we dan ook van hem nauwkeurige opgave van de plaats, waar dit citaat is te vinden.

Te meer, waar vroegere ervaring leerde, dat eenige voorzichtigheid met citaten van Ds Kersten gewenscht is.

Bovendien.

Wat Ds Kersten van zijn gemeenten verklaarde, kan ik verklaren van onze kerken.

In de Ger. Gemeenten is mij zulks onbekend. Welnu, hetzelfde kan ik voor God en mijn geweten getuigen van onze Gereformeerde Kerken; zulks is mij onbekend.

Over de scherpere voorbereiding in de Gereformeerde Gemeenten zal ik nu niet uitweiden.

Maar ik vrees, dat de betrouwbare bronnen van Ds Kersten liggen op het grondgebied van onze vanden.

Misschien wel op dat van de vijanden van Sion in het algemeen.

Ik hoop nooit alles te gelooven, wat men van de Ger. Gemeenten vertelt. Maar dronk Ds Kersten ons kwaad gerucht niet als water in?

Dat moest alzoo niet geschieden.

Maar wat voor mij het zwaarst weegt.

Wat gaf Ds Kersten het recht zóó te vragen?

Men mag toch maar niet alles vragen.

Ook hier zijn grenzen.

En mij dunkt: ons Gereformeerde volk heeft er recht op, dat Ds Kersten nu met bewijzen voor den dag komt.

Hij hoeft ons niet te sparen.

Zonder verschoonen noeme hij controleerbare feiten.

Zouden zij blijken waar te zijn — wat we weigeren aan te nemen — dan zullen we niet rusten voor in onze kerken zulke gruwelen van voor Gods aangezicht zijn weggedaan.

Zoolang echter het bewijs uitblijft, kan hij zich en zijn kerken van de smet van schijnheiligheid te dezen opzichte niet zuiveren.

Het spijt ons zoo te moeten schrijven.

Er is reeds te veel geharrewar.

Zwijgen ware ons aangenamer geweest.

Maar nu wij spraken, waren wij gedwongen zóó te spreken en niet anders.

Het geldt hier de heilichheid van Gods volk, de heilichheid van Gods Naam.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

Privaat of Communaal bezit.

Socialisatie of Bedrijfsorganisatie. XIV.

Tot recht verstand van hetgeen thans onze aandacht vraagt, is het zeker niet overbodig even te herinneren aan den inhoud van de vorige artikelen. In die artikelen werd een onderzoek gewijd aan de gegevens van het Oude Testament omtrent den eigendom, en uit dat onderzoek bleek ons het volgende. In de eerste plaats vonden wij in het verhaal van de schepping van den mensch (Genesis 1 en 2), dat a de eigendom zijn oorsprong en fundamenteel heeft in de schepping van den mensch naar Gods beeld; b dat het wezen van den eigendom bestaat in heerschappij, en c dat God de absolute eigenaar, en de mensch slechts rentmeester is. Ten tweede leidde de beschouwing van de Mozaïsche wetgeving tot dit resultaat, dat a de eigendom in Israël een religieus karakter draagt; b die eigendom geen privaat- maar familie- of geslachtsbezit is, en c door allerlei beperkingen, als sabbatjaar, jubeljaar, offeranden, woonplaatsen voor Levi's stam etc. beperkt werd. En ten derde meende ik uit al die gegevens deze conclusie te mogen trekken, dat in de sociale wetgeving van Israël, (en de profetie bevestigt dit), niets te vinden is, dat als argument kan gebruikt worden om of het privaat of het communaal bezit als het van God verordende te verdedigen. Dit entweder-oor kent het Oude Testament niet. Het biedt geen principiële uitspraak. Het zegt ons alleen, dat in Israël wel privaat bezit gevonden werd, maar met een zeer sterk communaal karakter. De Heere zorgde er voor, dat het private door het communale getemperd werd, en privaat en communaal bezit elkander in evenwicht hielden, en zoo kwam in het maatschappelijk leven van het volk des verbonds iets tot openbaring van de harmonie tusschen de persoonlijkheid en de gemeenschap, tusschen den individueelen en gemeenschappelijken eigendom, die den oorspronkelijken Paradijsstoestand kenmerkte.

Thans komen we tot het Nieuwe Testament.

Hoe heeft Christus den eigendom beschouwd?

Deze belangrijke vraag moet eerst beantwoord en dan komt alsvanzelf deze kwestie eerst aan de orde, of de Heiland Zelf eigendom bezeten heeft. Het antwoord is niet moeilijk te geven. Wel kent Hij persoonlijk bezit in den vorm van kleederen etc. (denkt aan den rok zonder naad van boven af geheel gegeven, Joh. 19:23), wel heeft hij in Kapernaum ook een eigen tehuis (Matth. 4:13),

maar van eigendom in den gewonen zin des woords is hij Jezus geen sprake. Hij had dien ook niet nodig, en Hij is ook in dit opzicht arm geworden, daar Hij rijk was (2 Cor. 8:9). Echter make men uit deze bewering geen verkeerde gevolgtrekkingen. Hieruit volgt allermint, dat Jezus, zooals wij straks nader zullen zien, het bezit, of enger nog den privaat-eigendom heeft veroordeeld, en evenmin, dat Hij met Zijn discipelen behoorde tot de armen van het land. Van harte stem ik in met Prof Giesink, die Jozef en Maria als eenvoudige burgermensen voorstelt, en de gedachte verwerpt alsof Christus tot de straatarmen van Israël zou behoord hebben. „Ook de discipelen”, zoo zegt hij, „waren geen proletariërs. Johannes en Jakobus waren zonen van Zebedeus, een welgestelden visscher, die er een eigen schuit en knechts op nahielt (Mark. 1:20). Simon en Andreas hadden te Kapernaum een huis, waar Simon's schoonmoeder de gasten aan het Sabbatsmaal diende (Mark. 1:29). En eindelijk was Mattheus, de tollenaar, die in zijn huis een grooten maaltijd voor een talrijke gastenschaar kon aarrichten, een vermogend man.”

Hieraan verbindt zich terstond een gewichtige vraag.

Al moet toegestemd, dat de Heiland Zijn discipelen niet koos uit de proletariërs en arme bezitlozen, heeft Hij niet door Zijn bevel tot de jongeren om alles te verlaten, en Hem te volgen, den eigendom en met name den privaat-eigendom veroordeeld? En moet deze vraag niet bevestigend beantwoord, als ge leest: Vergadert u geen schatten op de aarde... maar vergadert u schatten in den hemel (Matth. 6:19-21; Lukas 2:33, 34); en verkoop al wat gij hebt, en geef het den armen, en gij zult rijk worden in den hemel (Matth. 19:21; Lukas 12:33); en ook: en zoo wie zal verlaten hebben huizen of... akkers, om Mijns naams wil, die zal honderdvoud ontvangen, en het eeuwige leven beërven (Matth. 19:29). Volgt uit deze krasse uitspraken niet, dat het volgen van Jezus met het hebben van bezit onverenigbaar is, en dus voor den christen de eigendom behoort tot een terrein, waarop hij zijn voeten niet mag zetten? Het schijnt zoo, en in den loop der eeuwen hebben tal van ascetische richtingen op grond van deze gegevens alle bezit als profaan gebrandmerkt, en de armoede verheerlijkt als het ideaal van heilichheid.

Doch deze richting dwaalt.

Christus veroordeelt hier den eigendom niet.

Wat Zijn discipelen betreft, spreekt het wel vanzelf, dat Zijn jongeren, die met Hem het land zouden doortrekken, alles verlaten moesten. Zij konden niet bij en in hun bezit blijven, omdat hun plaats bij Jezus was. Doch daarmede deden zij niet afstand van alle aardisch goed. Uit Markus 1:29 blijkt, dat Simon in Kapernaum nog een eigen huis hield, en het feit, dat de jongeren na Chris-

tus' opstanding weer het visschersbedrijf ter hand namen, bewijst voldoende, dat zij over schuiten en vischtuig beschikten. Ook bevat Matth. 19:29, zoo wie zal verlaten hebben huizen of akkers etc., geen enkele veroordeeling van den eigendom. De Heiland noemt in denzelfden tekst, en zelfs tusschen de woorden huizen en akkers in: broeders of zusters, of vader of moeder of vrouw of kinderen, en evenmin als Hij het bezit van al die bloedverwanten als niet-geoorloofd beschouwt, spreekt Hij niet geen woord in afkeurenden zin over het bezit van akkers en huizen. Hij wil alleen zeggen, dat, als het gaat om de keuze tusschen Hem en het aardische goed, Hij voorgaat, en Zijn discipelen niets mogen liefhebben boven Hem en Zijn zaligen dienst. Eenzelfde gedachte ligt opgesloten in wat Christus vermaant over het vergaderen van schatten. De verklaring van die vermaning geeft Jezus Zelf in vs 21: want waar uw schat is, daar zal ook uw hart zijn, en de nadruk valt hier op het woord schat. En dit woord be-tekent hier het hoogste goed. Dit woord wijst aan de levensrichting en het levensideaal. Dit woord zegt, waar naar de diepste begeerten van onze ziel moeten uitgaan, en dat hoogste goed nu mag niet gezocht en gesteld in het aardische, dat vergaat, maar moet alleen zijn het hemelsche, wat tot in der eeuwigheid blijft. En wat eindelijk den rijken jongeling aangaat, Christus stelt diens begeerte om zalig te worden op de proef. Het geloof van dezen man moest blijken in het verkoopen van alles en het offer van zijn bezit aan de armen, doch daarmede bedoelt de Heiland allermint, dat die eisch voor allen geldt. Hij stelt b.v. Nikodemus deze voorwaarde niet, en later hebben de apostelen er niet aan gedacht om bekeerlingen als Cornelius en Lydia aan deze proef te onderwerpen.

Er zijn nog andere teksten, die onze aandacht vorderen.

In de eerste plaats verdienen ernstige bespreking die plaatsen, waarin Jezus zich heeft uitgesproken over den Mammon, n.l. Matth. 6:24: gij kunt niet God dienen en den Mammon; Lukas 16:9: maakt uzelf vrienden uit den onrechtvaardigen Mammon; vs 11: Zoo gij dan in den onrechtvaardigen Mammon niet getrouw zijt geweest, wie zal u het ware vertrouwen, en vs 13: gij kunt God niet dienen en den Mammon. Licht in die woorden van den Heiland niet een protest tegen allen rijkdom en bezit? Neen, want uit Lukas 16:9 blijkt, dat er ook een goed gebruik is van den Mammon, van het geld. Wel noemt Jezus daar het aardische goed den onrechtvaardigen Mammon, omdat aan de verwerving en het gebruik van het geld vaak ongerechtigheid kleef, doch Hij vermaant Zijn discipelen, dat geld te gebruiken, en wel zóó, dat zij door middel van den Mammon zeer waarschijnlijk door het oefenen van barmhertigheid en steunen van den ellendige, zich vrienden maken. Deze vermaning sluit dus alle veroor-

daan moeten komen, lieve schepsel, hoe komt men er toch toe, om van zoo'n school te zeggen: „Och, dat doet er niet toe of die voor of tegen Koning Jezus werkt. Dat is maar voor de geleerde lui!”

Neen, mijn lieve vriend, zoo mag ik voor God niet spreken. En wil ik je eens wat zeggen: Als de vrienden het maar eens hadden kunnen worden, om er dat heilige woord „Gereformeerd” af te laten, dan zou je eens gezien hebben, hoe die halve mannen wat warm mee hadden gedaan.

Ze hebben het zelf verklaard!

In dat „Gereformeerde” zit het eiereten. Maar juist daarom is het dan ook zoo heilijk, dat ze anders praten als ze het meenen.

Dr Bronsveld nam deze zinsneden in zijn Kroniek over en schreef er onder:

Ik heb enige vermoedens, wie deze lasterlijke blaafjes schrijft. Zou hij den moed hebben, zelf zijn naam bekend te maken?

Een en ander leidde tot een particuliere correspondentie tusschen Dr Kuyper en Dr Bronsveld. Eerstgenoemde zond n.l. aan laatstgenoemde een paar regels voor de Stemmen, om hem te zeggen, dat hij de schrijver van de geincrimineerde woorden was.

Dr Bronsveld weigerde echter iets van Dr Kuyper's hand in zijn tijdschrift op te nemen om „de beleedigende wijze” waarop deze over zijn antwoord op de „Bede” geschreven had. Tevens verklaarde Dr Bronsveld niet te zullen ingaan op wat Dr Kuyper tegen zijn „ditjes en datjes” zou inbrengen.

Deze had n.l. in De Heraut van 11 Juli een korte aankondiging van Dr Bronsveld's geschrift gegeven met de belofte om er na de zomerrust, in breder betoog op terug te zullen komen. Dr Bronsveld echter verklaarde nu reeds bij voorbaat, dat hij aan Dr Kuyper het laatste woord liet.

In de weldra verschenen brochure „Strikt genomen”, erkende Dr Kuyper, dat de toon in het Vliegend Blaafjes vriendelijker had kunnen zijn. Ook was hij bereid de gewraakte zinsneden terug te nemen, zoodra Dr Bronsveld had aangegeeld, dat daarin „gelasterd” was.

Maar Dr Bronsveld deed er het zwijgen toe.

Om het Vliegend Blaafjes te achterhalen verscheen echter een Loopend Blaafjes.

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

LXXVI.

66. Vliegend Blaafjes, I, II en III, 7 Juli, 21 Juli en 13 Augustus 1880. Koninkl. Nederl. Stoomdrukkerij, Warmoesstraat 106, Amsterdam.

De christelijke pers had in de laatste jaren breed haar wiken uitgeslagen. Aan alle hoeken des lands verschenen blaafjes om de publieke opinie te bewerken. Er bestond korten tijd zelfs een humoristisch-antirevolutionair orgaan, Recht door Zee genaamd, waarin een zekere Adolf met een zekeren Frans keurde.

Op de pers van Heraut en Standaard werd destijds een Vliegend Blaafjes gedrukt. 't Was niet in den handel, maar werd verspreid door de provinciale correspondenten en agenten der Vrije Universiteit. De schrijver noemde zich: Een Man van het drievoudig Snoer, en schreef brieven uit Eleutheropolis.

Deze vliegende blaafjes, in zeer populairen toon geschreven, bepleitten de noodzakelijkheid der Vrije Universiteit. In dezer voege:

Wordt het niet langzamerhand een schrikkelijke toestand?

Voor ons goede geld vier groote Universiteiten onderhouden, die twee, drie tot 's jaars elk kosten, en dan te moeten zien, hoe de ergste godloochenaars daar de eerste viool spelen, en al onze jongelui, de bloem der natie, waar naderhand alle posten mee bezet moeten worden, aldus overgeleverd worden aan een stelselmatige ondermijning van hun Christelijk geloof, en zo te zien bewerken in een totaal onchristelijken geest, die hun conscientie voor Gods Woord toeschroeft?

Want weet nu wel, dat al die jonge mannen, naderhand als een stroom over heel het land uitgaan, om als burgemeester of notaris, als Minister of Kamerlid, als doctor of advocaat, op alle manier in het dagelijksche leven ons arme volk van zijn God af te trekken en het Koningschap te ontzeggen aan Jezus onzen Heer!

En nu zou ik u toch willen vragen, lieve vriend, als de zaken zóó staan, mogen we dat dan nu zoo maar gaan laten?

Zouden we verantwoord zijn voor den Heere onzen God, indien we dat maar zoo lijdelijk aanzagen, hoe men ons volk afrekt van Zijn dienst en eere?

En heeft onze Heiland, heeft onze dierbare Jezus dat aan ons verdiend, dat we Hem op een brutale manier het hart van ons volk ontstelen laten?

„O, mijn volk, wat heb ik u gedaan, dat ge Mij de eerekroon, die de Vader Mij reikt, ten tweedemaal voor een doornenkroon wilt uitruilen?” liet een oud Kerklied den Heiland klagen.

En als die Vrije Universiteit op die klacht van den Heiland nu eens een antwoord der verootmoediging en der hope zocht te geven, zou ze dan nog wel zoo kwaad zijn?

Ik denk, al wie den Heiland liefheeft, moest haar dan liever steunen met alle macht en alle toewijding.

Deze brief was gedateerd 7 Juli 1880.

Immiddels verscheen bij C. H. E. Breyer te Utrecht een brochure: De „Bede” van Dr A. Kuyper, afgewezen door Dr A. W. Bronsveld.

Hiervan nu schreef de „Man van het drievoudig Snoer” op 21 Juli:

Ik val maar aanstonds den draad weer op, waar ik die voor veertien dagen liggen liet.

Niet dat ik me in Bronsveld's geschil ga mengen. Zijn antwoord op Kuypers bede loopt over allerlei ditjes en datjes, maar glijd over de hoofdquaestie, die voor ons arme volk in het spel is, met een ijskoud hart heen.

Er worden heel wat vreemde boeken te pas en te opas in aangehaald, maar de groote vraag, die mij altijd op het hart weegt, namelijk: wat moet er gebeuren om de herders en leidslieden van ons volk aan dien verderfelijken invloed van de hoogere Staatsscholen te onttrekken en weer terug te brengen tot den Christus? daarover spreekt deze altijd scherpe man geen woord.

Hem te antwoorden, laat ik dus, als het noodig is, stil aan Kuyper zelf over, en kom maar dadelijk weer op de Vrije Universiteit zelve.

Verder lezen we in dezen zelfden brief nog:

Zoo'n academie, die niets geen waarborg oplevert voor neutraal blijven van den professor; waar de dingen van den godadienst, wel degelijk, en breed ook, moeten behandeld worden, en waar de invloedrijkste personen van steden en dorpen van-

deling van
Holland lan-
rechtvaar-
zijt gewe-
opzichte va-
rouw zóó la-
rouw betoc-
beheerder is
geschikt be-
ontvangen.
ken. Het ee-
gen niet ond-
en God ged-
afged word-
wij niet nu
en daarteg-
gij kunt
mon.

Aan een
das niet te

Christus!

Dat doet

ryken dwaas

Lazarus. De

deze mensch

van den eer-

de uitwendig

bedeeling al

gen staat de

gedoelten, e-

tegenover d

gemakkelijk

zaligheid. H

koninkrijk d

op zichzelf e

het bezit e

den zondige

han verhin-

behoeft ech-

mus en Jos

Lydia bewij

dit kwaad

heeft Christ

rijken. Hij

gunstig, ma

ter, dat e

eene naa

het Koni

Het zal o

bezit heeft

Door Hen

gebrandmer

sieve gege

loren pennit

van aardsel

wanneer H

dingen alto

wige leven

gelen. Zeker

sociale verh

oogen niet

ziet en beo

beroering v

over in so

Alleen de re

beschouwt g

licht. En da

Christus ov

clusies te ti

maatschappe

dwaas van

en uit Zijn e

te halen. D

gunste van

Heiland te

tie geen opt

vragen te b

schappelijk

lund houdt

gen, die ho

in de woord

lijnen voor

vinden, en a

kan men in

beginselen

Dieper ka

Het zou i

gevens” uit

een onderzo

het kader v

in dit artik

wat Christu

of Hij een k

communaal

het bezit, o

als in zich

de eigendom

alleen, hoe

goed moete

val, ook

rijken, Kamp

Christen en d

Zoo

van d

natuur